

Получена: 14.04.2018 г.

Приета: 09.05.2018 г.

АРХИТЕКТУРНИ НАСОКИ ПРИ ПРОЕКТИРАНЕ НА ЖИЛИЩНА ЕДИНИЦА В ЗАВЕДЕНИЯ ЗА ХОРА, ЛИШЕНИ ОТ СВОБОДА

Т. Костова¹

Ключови думи: единична клетка, функционални насоки, разпределения, санитарен възел

РЕЗЮМЕ

Тази статия предлага поглед върху настоящото състояние на заведенията за хора, лишени от свобода, и установява необходимостта от реновация. С предоставените схеми са показани варианти за планови решения за преустройство на жилищна единица – спални помещения. Предложени са детайли, разрези и изгледи на отделните елементи.

1. Въведение

Институциите за изолиране на неподходящи за обществото граждани са предназначени за тези, които се предполага, че могат да бъдат реинтегрирани след определен период от време. Целта е те да бъдат в услуга на обществото. Тези хора могат да бъдат групирани в четири различни типа. В съответствие с рамката на националните бюджети, все по-често на заден план остават затворите или подобни на тях форми за обитаване със сходно предназначение. Основната социална функция на формите за изолация на изтърпяващите наказания е да осигурят сигурността на свободните граждани. През последните години необходимостта от промени в пенитенциарната система на България и в частност средата за функционирането ѝ на съвременно ниво дава на темата за затворите все по-голяма актуалност. Реформирането на сградния фонд обаче се оказва изключително трудно, поради натрупаните от десетки години нерешени проблеми и обществената

---

¹ Тихомира Костова, арх., кат. „Жилищни сгради“, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: kostova.tihomira@gmail.com

непопулярност, както на темата, така и на мерките, които трябва да се предприемат за привеждане на условията в затворите в съответствие с нормативите и правната философия в страните от ЕС.

В България, по данни от Министерството на Правосъдието, има незначителен брой заведения за хора, лишени от свобода, и те са изцяло държавна собственост. „В страната към днешна дата функционират общо 13 затвора, осем от които са за рецидивисти, три за нерацидивисти, един за жени и един за непълнолетни“ [1]. Към затворите са обособени общо 23 затворнически общежития от открит, преходен и закрит тип. На базата на анализи на функционални и пространствени примери се предлагат решения за съвременните заведения в техните специфични направления. Задачата е да бъде създадена адекватна среда за излежаване на присъдите, при която да бъдат отчетени спецификите на деянията на лишените от свобода граждани. Като се направи кратък обзор на корпусите на затворите се установява, че в килиите няма тоалетна и течаща вода, а за физиологични нужди се ползват кофи, като общият санитарен възел на етажа е достъпен три пъти на ден: сутрин, обед и вечер за по 10 – 15 мин.

Независимо от формите на изпълнение на наказанията при лишаване от свобода, не трябва основните човешки права, а именно достъп до въздух, светлина, вода, опазване на човешкото достойнство, да бъдат нарушавани под каквото и да е било предлог. Това налага да се предвиди подмяна на остарелите елементи и детайли от сградния фонд с адаптиране на пространствата и с използване на съвременни материали, отговарящи на европейските стандарти и нормативи. При една такава реновация, основен блок, на който трябва да се обърне внимание, е жилищната част или т.нар. „килии“.

2. Функционални насоки при проектирането на спални помещения

Единична клетка или килия, това е отделена стая (жилище) в определената институция. Тези единици са съобразени с минималните изисквания за вътрешен инвентар. Те следва да бъдат: стол, маса, легло или нар, място за лични вещи и дрехи. Затворническата килия или т.нар. жилищна единица може да бъде самостоятелна, двойна, тройна или за по-голям брой изтърпяващи присъда. Лишените от свобода се настаняват в различни помещения според следните критерии:

- лица от различен пол – в различни помещения (затвори);
- непълнолетни – отделно от пълнолетни в специални помещения, обзаведени съгласно чл. 72(8) от Закон на Министерство на вътрешните работи, част Първа [2];
- психично болни, заразно болни, буйстващи, рецидивисти и лица, за които има данни, че са извършители на тежко престъпление – отделно от други задържани лица.

Към функционалните насоки за проектиране на единични самостоятелни килии ще бъдат разгледани:

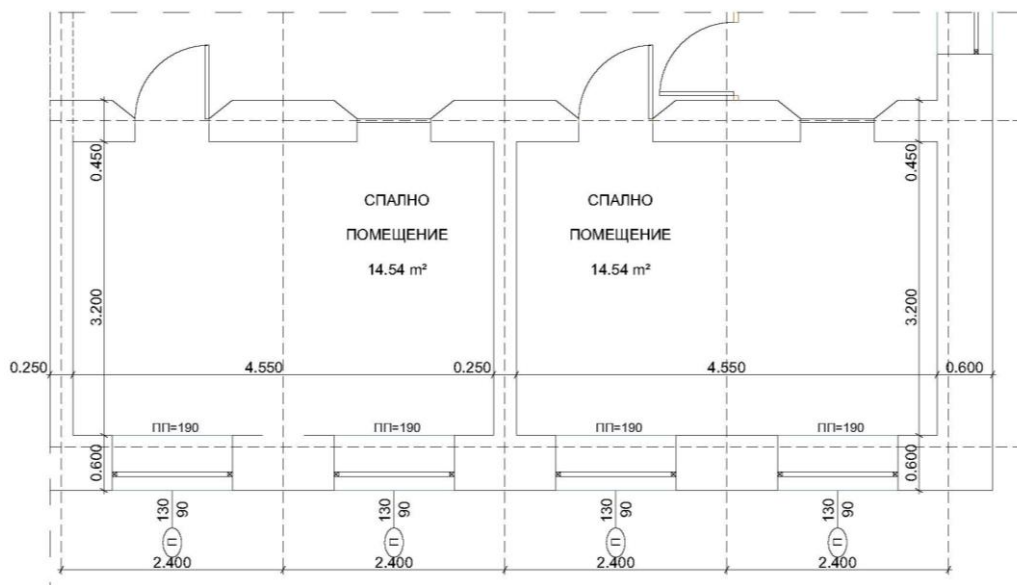
- примерни разпределения на единична жилищна структура на една ос, с придружаващия инвентар към нея;
- примерни разпределения на жилищни структури за няколко обитатели, при оси: 2,20, 2,40 и 4,55;

- детайлни разработки на врати, прозорци, санитарни помещения, инсталационни шахти, подови настилки.

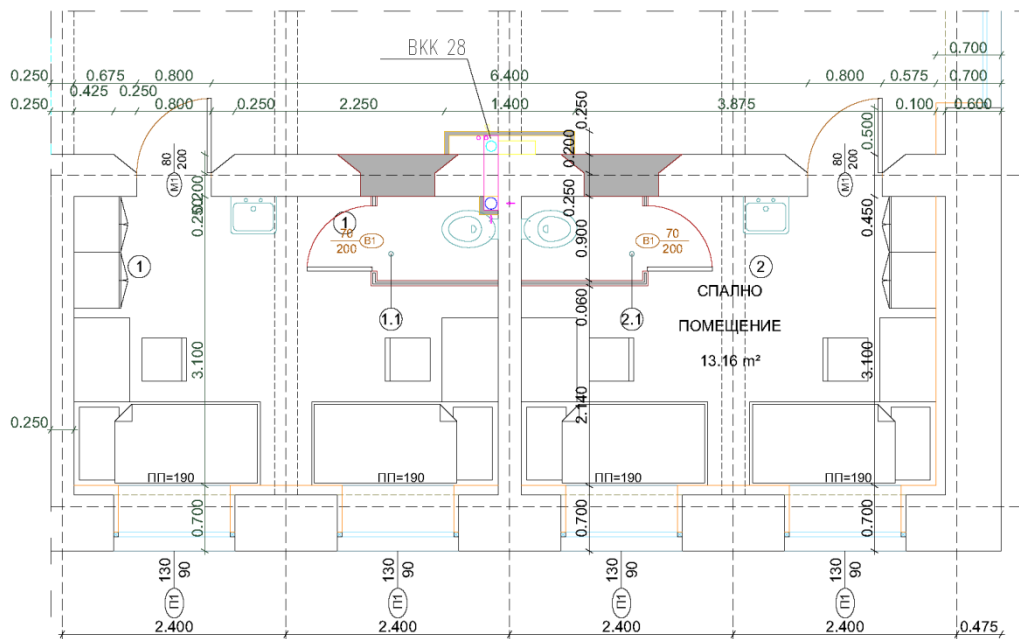
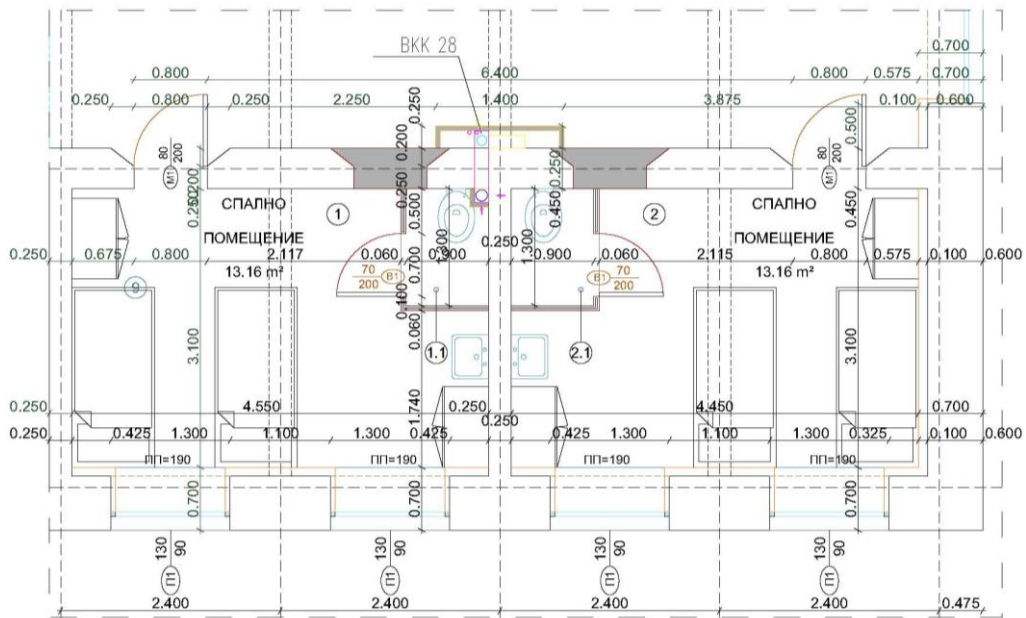
Спалното помещение варира като площ от 7 m² до 32 m² в зависимост от броя на рецидивистите. Минимална квадратура от 7 m² бива използвана за самостоятелно помещение и 4 m² на човек в помещение за повече от едно лице, като се оборудват по подходящ за категорията лица начин.

2.1. Планови решения на две оси

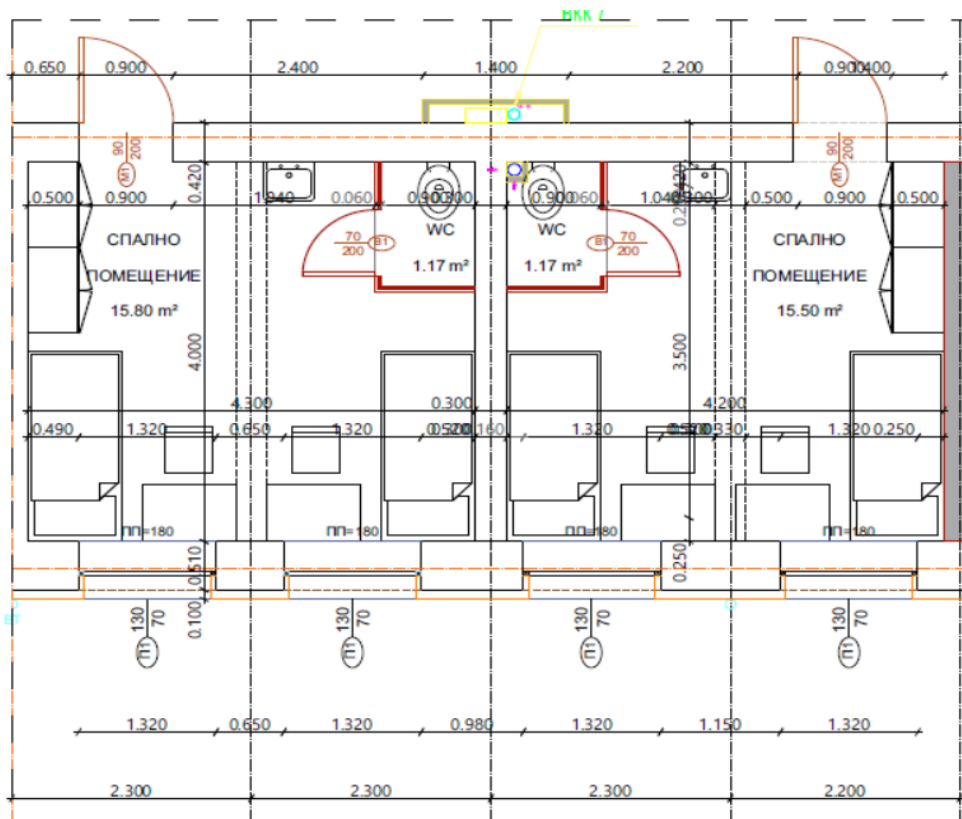
Плановото решение на една такава единица за самостоятелно пребиваване обхваща от една ос до две оси. Най-използваните оси за такъв вид застрояване са 2,20 m; 2,40 m; 3,20 m; 4,20 m. Това решение се взема от проектанта на обекта в зависимост от физическите параметри на имота. Плановото решение на жилищна единица за 4 рецидивисти обхваща от две до 3 оси, за 6 до 8 лишени от свобода от 3 до 4 оси. Отново зависи от размера на осите. В помещенията, или така наречените жилищни структури, се осигурява място за почивка – нар или легло със завивка, шкаф за дрехи и по възможност маса със стол. Леглото може да бъде самостоятелно, както и на две нива. Леглата на две нива се използват при по-малки площи, но с по-голяма гъстота на обитаване. Не се допуска съхраняването на предмети, които могат да бъдат използвани за нападение срещу охраната или като средство за взломване на прегради.

Фиг. 1. Разпределение на същ. стаи на две оси (2,40 m) и размери на стаята 3,20/4,55 m без санитарен възел (схема на автора)

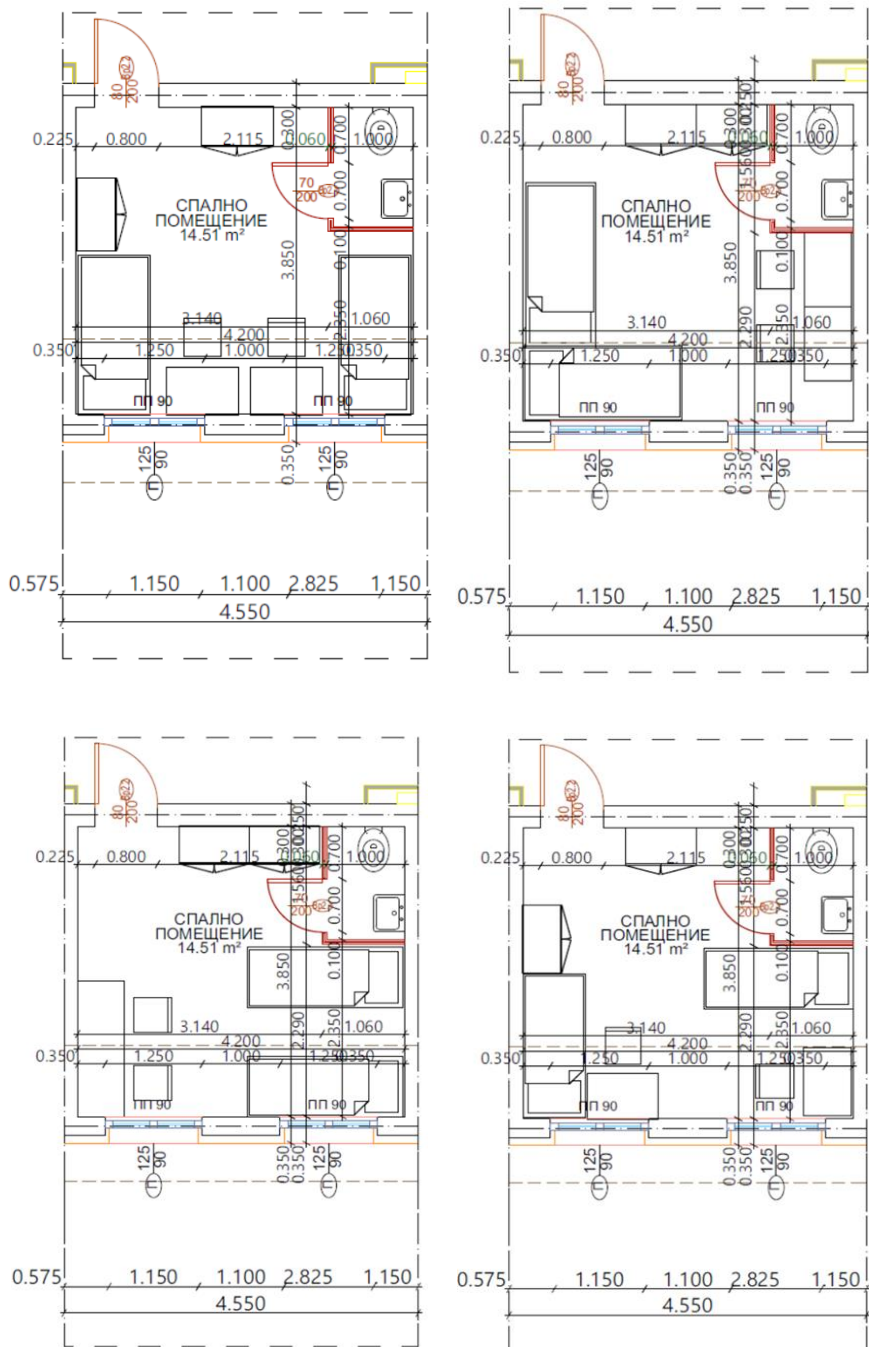
Фиг. 2. Предложения за разпределения на стаи на две оси със санитарен възел на ос 2,40 m с размер на стаята 3,10/4,55 m в затвора в гр. Варна (схеми на автора)

Фиг. 3. Предложение за разпределение на стаи на две оси със санитарен възел на ос 2,30 m с размер на стаята 4,00/4,30 m в затвора в гр. Бургас (схема на автора)

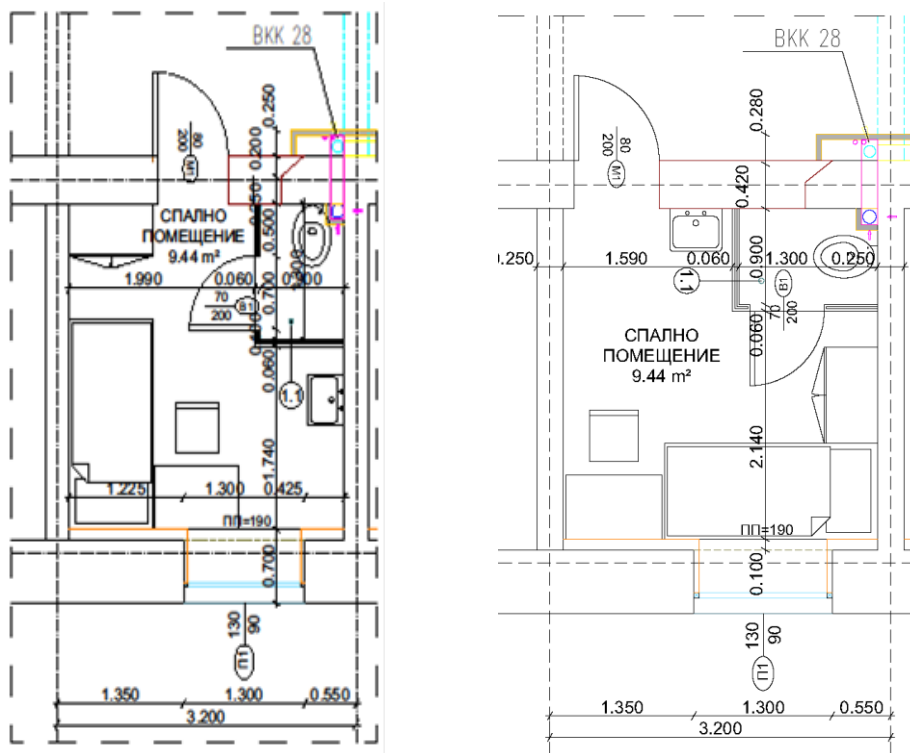
При този вид разпределение на стаи на ос 2,30 m и с по-голяма широчина на стаята се получават доста по-функционални разпределения. Чистата жилищна площ се увеличава и има възможност за по-разнообразни решения за ситуирането на мебелировката. При минимална площ от 6 m^2 тази стая бива използвана само от двама лишени от свобода. При квадратура от 18 m^2 и нагоре може да се пригоди за 3-ма нарушители. До момента този вид спално помещение при голяма пренаселеност е използвано от 4-ма души, което е крайно недостатъчно. Леглата са на две нива, а един гардероб за лични вещи се дели от 2-ма души. Има възможност гардеробите да бъдат разположени в най-тъмната част на стаята. Масата и столът е добре да бъдат поставени в близост до прозорците, осигуряващи естествено осветление. При по-тежките наказания те биват замонолитени в подовата настилка. До момента няма изградени санитарни възли в отделните жилищни единици. С това предложение за разпределение е предвидено изграждането им. Както е показан и детайл за изграждане на инсталационна шахта, в която се събират всички канализационни тръби, казанчета, ел. табла и всичко необходимо за нормалното обслужване на две стаи. Тези ревизионни отвори се използват при проектирането на хотелски стаи и би било приложимо доста добре и в този случай. Тоалетната е изградена от скендерни стени, като самостоятелна единица. За достигането на естествена вентилация и светлина са предвидени PVC дограма с единично стъкло и PVC врата. За стенно покритие се използва латекс за мокри помещения, а по пода теракотени плочи. Примерната мебелировка на гореописаната килия на ос 2,40 m важи и за това предложение за разпределение на стаята.

2.2. Планови решения на една ос

Фиг. 4. Предложения за разпределения на стая на една ос със санитарен възел на ос 4,55 m с размер на стаята 3,85/4,20 m в женски затвор в гр. Сливен (схеми на автора)

2.3. Планови решения на една ос за един обитател

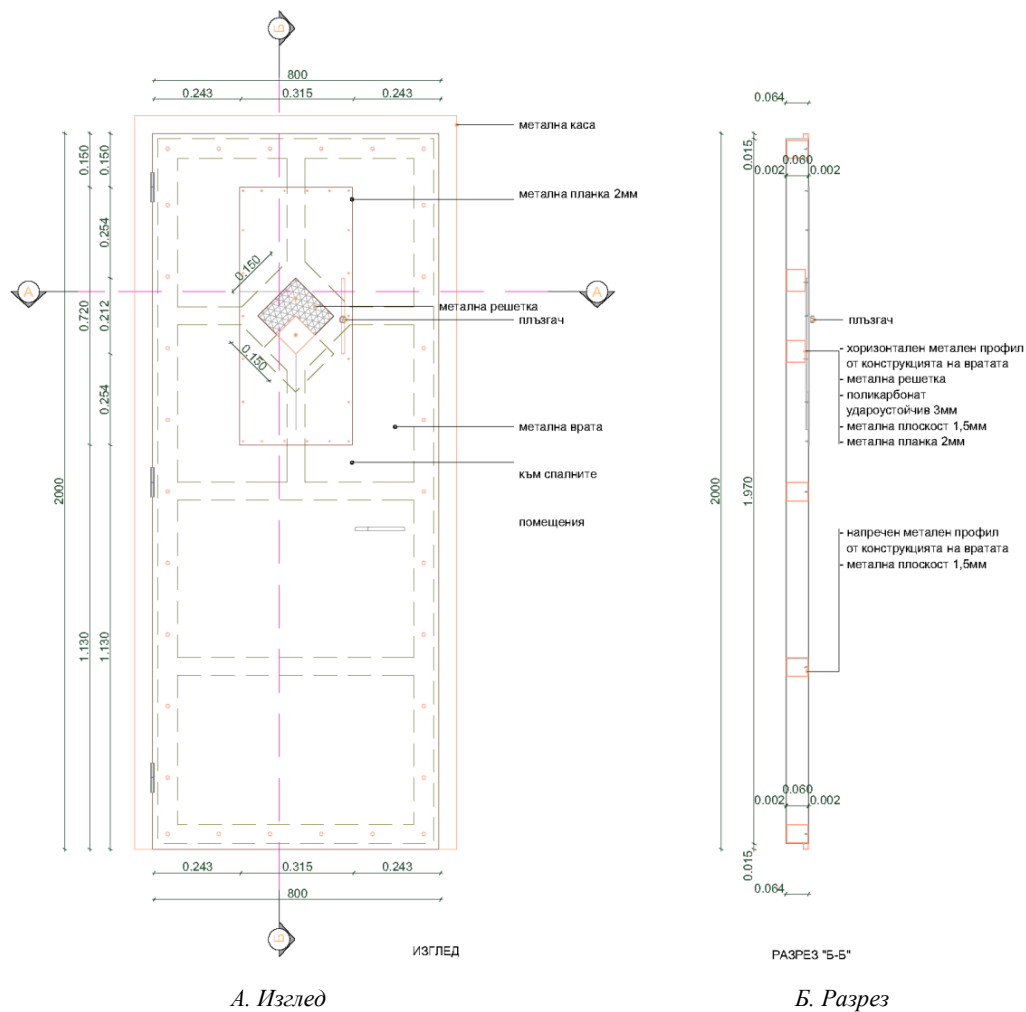

Фиг. 5. Предложения за разпределения на единични стаи със санитарен възел на ос 3,20 m (схеми на автора)

3. Детайлни решения при преустройство и реконструкция на жилищни структури

При необходимост от преустройство и реконструкция на съществуващите килии е необходимо да се предвиди топлоизолация при всички спални помещения. В зависимост от енергоефективността се определя дебелината на топлоизолацията. Обикновено се използва 10 – 12 cm. Полагането на топлоизолацията се предвижда върху съществуващия тухлен зид, профил на шендерна конструкция, топлоизолация от минерална вата, цимент фазерна плоскост и латекс. С тази конструкция се намалява светлата площ на помещенията с около 11 – 12 cm. Изборът на подова настилка се съобразява с нормативните бази. Като материал, който би бил приложим, е епоксидна саморазливна подова система. Покритието е с висока плътност, износо- и химическа устойчивост, възможност за лесно почистване и естетичен външен вид. Формираното подово покритие се състои от смолна част и втвърдител. „Чл. 66. от Инструкция № 8121з-78 от 24 януари 2015 г. за реда за осъществяване на задържане, оборудването на помещенията за настаняване на задържани лица и реда в тях в Министерството на вътрешните работи: Помещенията за спане се оборудват с врати, надеждни срещу взломване” [2].

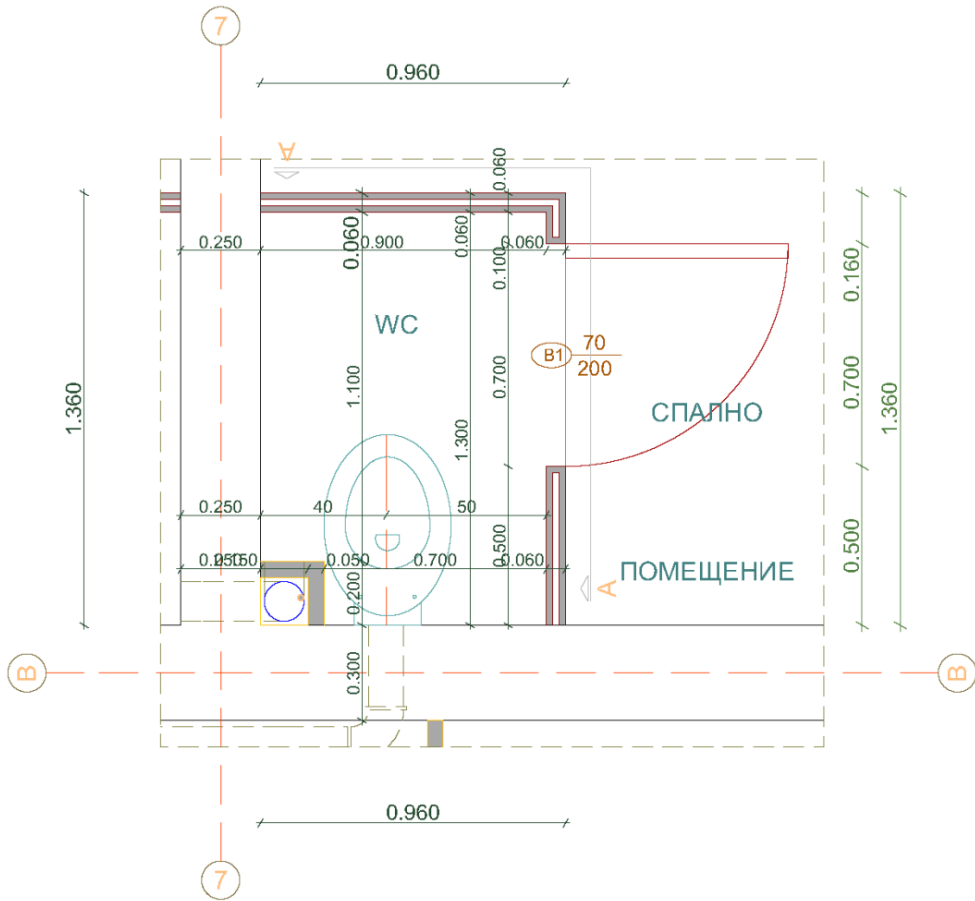
Материалът, който е приложим, е метална каса, метална врата с отвор за наблюдение от надзирателите. Вратата е съставена от напречни метални профили и метални плоскости с размери 1,5 mm. Отворът е възможно да бъде от удароустойчив поликарбонат с дебелина 3 mm. Към отвора е задължително да се предвиди метална решетка. Вратите са стандартизирани от 80, 90 до 100 cm широчина и 200, 210 cm височина.

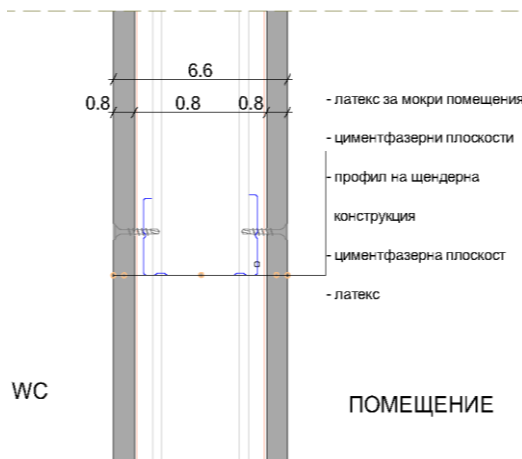
А. Изглед
Б. Разрез
Фиг. 6. Предложение за метална врата към спално помещение (схеми на автора)

Изграждането на санитарен възел във всяка жилищна единица е напълно задължително. До сега използването на един за цял корпус е крайно недостатъчен и нарушаващ минималните изисквания. Добре е разположението му да бъде така предвидено и проектирано, че да могат да се групират пакетите за ВиК и ОВ инсталация. Минимална площ: 1,20 m² и светли размери на помещението 0,90/1,30 m (фиг. 7).

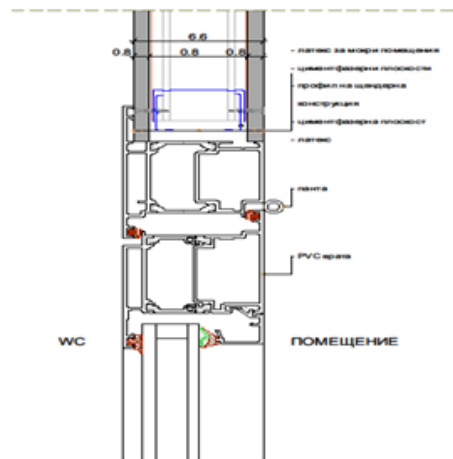
За преграждането може да се използват циментофазерни плоскости върху шендер-на конструкция. Тя бива захваната към съществуващата стоманобетонна плоча. Конструкцията е лека и не натоварва допълнително плочата (фиг. 8, 9).

Фиг. 7. Разпределение санитарен възел (схема на автора)

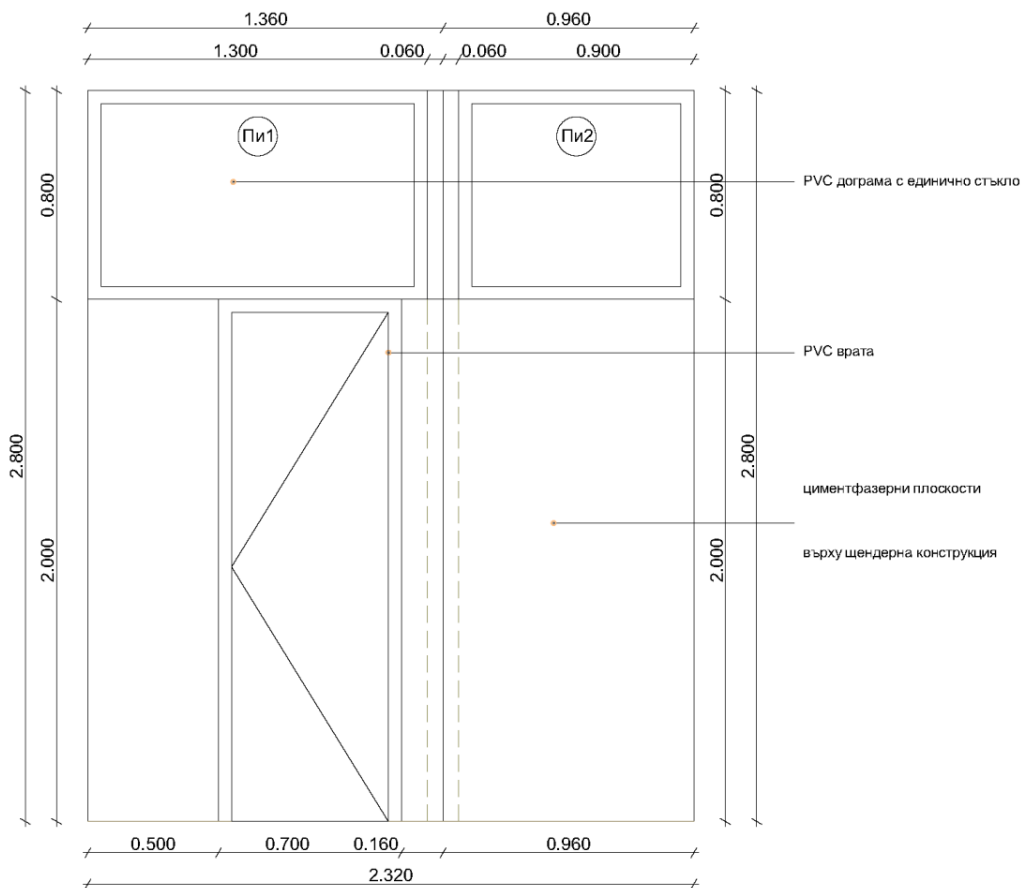

Фиг. 8. Детайл преградна стена (схема на автора)

Фиг. 9. Детайл преградна стена захващане с врата (схема на автора)

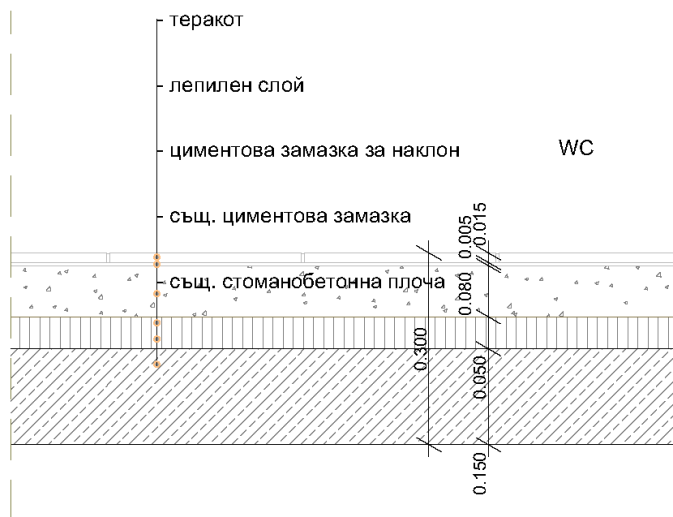
Размери и материал на вратите не е нормиран. Най-често използван, както и при жилищата е 70/200 см. Материал – PVC дограма. Изпълнението на PVC дограма с единично стъкло над вратата е добро решение за достигането на естествена светлина и до най-тъмната зона на помещението (фиг. 10).

**Фиг. 10. Изглед санитарен възел
(схема на автора)**

За подовата настилка се предвижда съществуваща циментова мазилка, циментова замазка за наклон, лепилен слой и теракот (фиг. 11).

За подова настилка в спално помещение върху стоманобетонна плоча се предвижда циментова замазка за наклон, грунд и епоксиден мортарен под. По цялото помещение се излива холкер от настилка с размер от 6 до 10 см (фиг. 12).

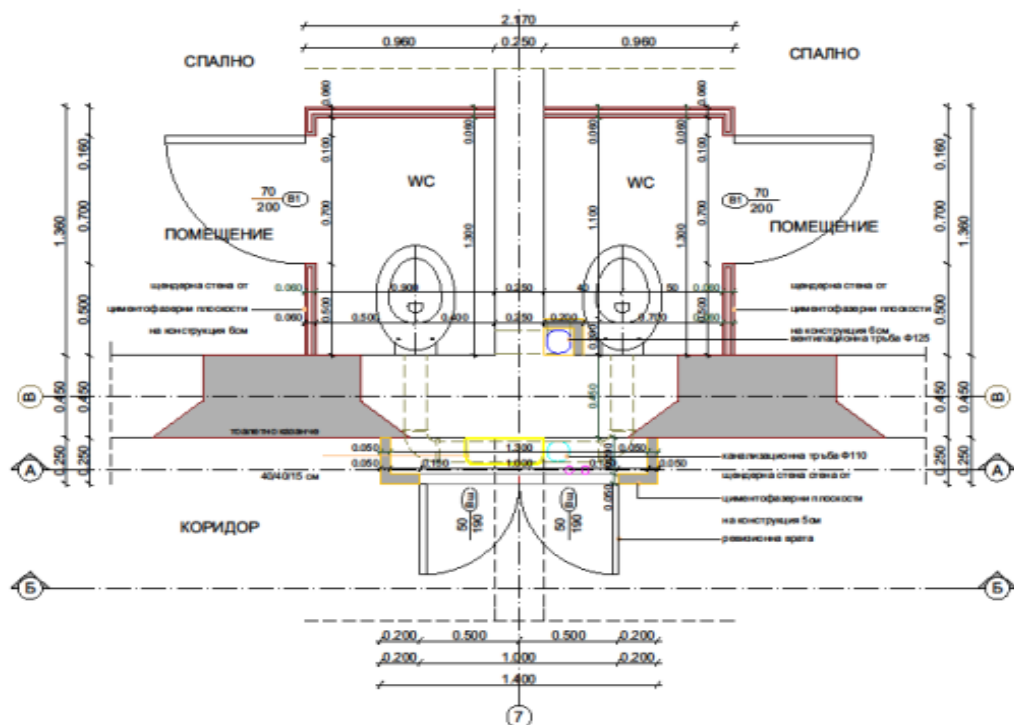

Фиг. 11. Авторско предложение за детайл подова настилка санитарен възел (схема на автора)

Фиг. 12. Детайл подова настилка в спално помещение (схема на автора)

Достъп на затворниците до инсталационните шахти не би трябвало да бъде осъществим. Вариант за неговото разположение е като при хотелските единици, тоест извън спалното помещение, в коридора в ниша или кутия в непосредствена близост и до двете стаи. При авария се осигурява достъп за ремонтване от коридора, а не от килията (фиг. 13).

**Фиг. 13. Детайл на инсталационна шахта
(схема на автора)**

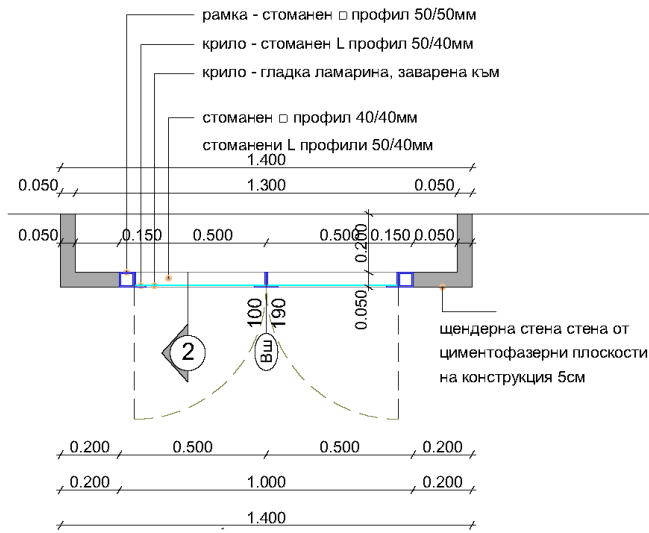
Конструкцията отново може да бъде от щендерна стена с циментофазерни стени и ревизионни врати. Размерите са различни в зависимост от приборите, които се разполагат в нея. На схемата е даден размер 20/130 cm, при който се събират всички необходими инсталации. А те са: електрическо табло, две тоалетни казанчета, за обслужването на двете стаи и канализационните тръби.

За сигурност вратите са заключени и биват отваряни при необходимост. Материалът за изработка на вратата е метал (фиг. 14).

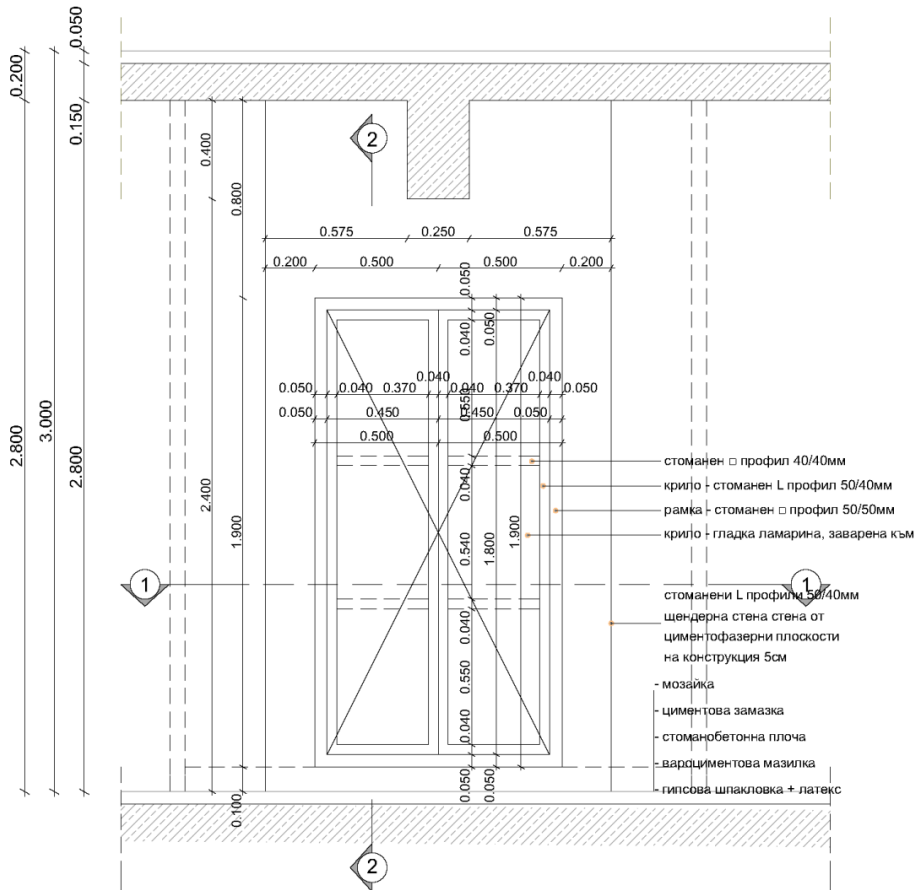
Ревизионните врати са изработени по стандарт или поръчка. Материалът за изработка е високоякостна стомана (профили 50/50 mm) и гладка двулистна поцинкована ламарина за крило. Има възможност за прахово боядисване с релефна полиестерно-епоксидна боя. Заключването се осъществява с ключ.

Размерите са по-малки от стандартните и се определят в зависимост от големината на инсталационната шахта. Вратите са двукрили 100/190 cm, което дава възможност за лесен достъп при авария. Посоката на отваряне задължително е навън.

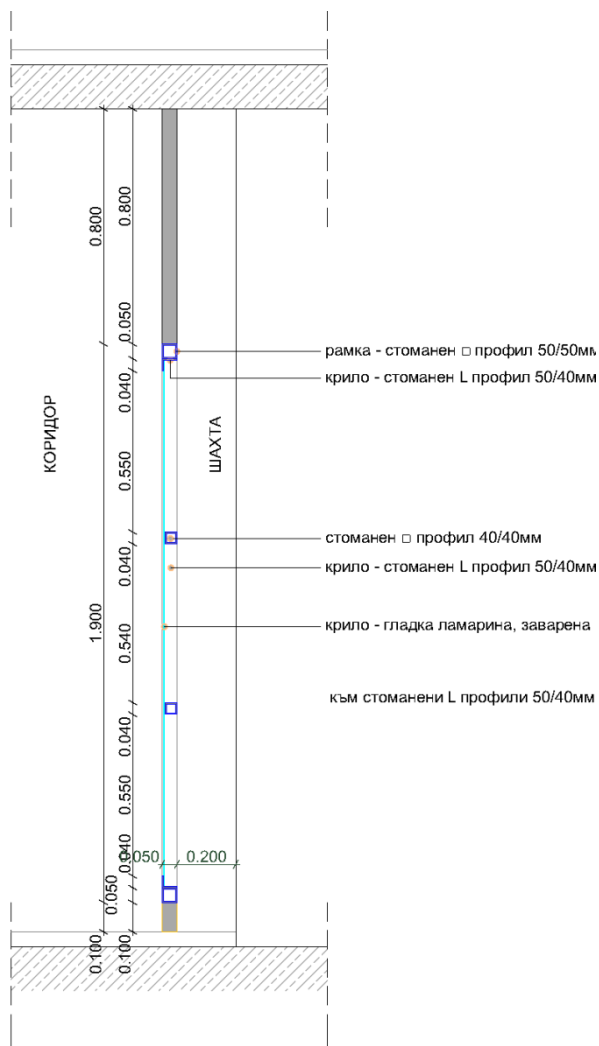

Фиг. 15. План на ревизионна врата (схема на автора)

Фиг. 16. Изглед на ревизионна врата (схема на автора)

Фиг. 17. Разрез на ревизионна врата (схема на автора)

Благодарности

Настоящата научноизследователска разработка е подпомогната и подкрепена от М-Синтез Архитектурно студио и с любезната подкрепа на доц. д-р арх. Мариана Цветкова.

ЛИТЕРАТУРА

1. <http://www.justice.government.bg/119/>, посетен на 18.01.2018.
2. Закон на Министерството на вътрешните работи. Част Първа. Принципи, основни дейности, управление и устройство на министерството на вътрешните работи.

3. Инструкция № 8121з-78 от 24 януари 2015 г. за реда за осъществяване на задържане, оборудването на помещенията за настаняване на задържани лица и реда в тях в Министерството на вътрешните работи.

ARCHITECTURAL GUIDELINES FOR SINGLE RESIDENTIAL UNIT DESIGN IN PENAL INSTITUTIONS

T. Kostova¹

***Keywords:** single cell, functional guidelines, allocations, sanitary unit*

ABSTRACT

This article provides a view into the current state of care for people deprived of their liberty and establishes the renovation needs. There are provided schemes and illustrated variants for plan solutions for some residential unit, like bedroom facilities reconstructions. There are proposed details, sections and facade examples.

---

¹ Tihomira Kostova, Arch., Dept. "Residential Buildings", UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: kostova.tihomira@gmail.com